

Вплив гендерних стереотипів на особистість, шлюб та суспільство

Таміла Лахович,

магістрантка кафедри психології,

ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,

e-mail: lakhovychts@krok.edu.ua

Ірина Сингаївська,

кандидат психологічних наук, професор, директор ННІ психології,

ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,

e-mail: irinas@krok.edu.ua,

ORCID: 0000-0001-6802-0081

Існує значна кількість різних стереотипів, у тому числі й гендерних – культурно й соціально обумовлених характеристик щодо властивостей та норм поведінки чоловіків і жінок. При цьому, гендерні стереотипи правомірно розглядати із двох позицій: з одного боку, у чоловічій і жіночій самосвідомості, а з іншого – в колективній суспільній свідомості.

Більшість людей не вважають уявлення про жіночність і мужність чимось незвичайним. Стереотипи склалися століттями, вони мають під собою міцне історичне підґрунтя, і при цьому не являються сталою величиною. Уявлення про гендерні ролі, які були цілком природними для минулих століть, сьогодні поступово трансформуються під тиском ідей рівності та інклюзивності. Однак, незважаючи на зміну умов, деякі стереотипи можуть зберігатися у прихованій формі, проявляючись у вигляді поведінкових патернів чи мовних конструкцій. Це свідчить про їхню складність і глибоку інтеграцію в суспільну свідомість, що потребує свідомих зусиль для їхнього переосмислення (Вілкова, 2017).

С. Сасслер термін «стереотип» трактує так, що стереотипи є думками про особисті якості груп людей, що можуть бути надмірно узагальненими та не зовсім точними. За їх допомогою людина оцінює й «класифікує» інших за належністю до певної групи, соціально-економічного класу чи фізичних характеристик (таких як стать, вік, колір шкіри тощо). Такі стереотипи, зокрема гендерні, схильні формувати умовне і спрощене уявлення про інших, створювати очікування та установки, обмежувати здатність до індивідуального сприйняття кожної людини (Sassler & Lichter, 2020).

Гендерний стереотип, який стосується закріплення сімейних ролей у відповідності зі статтю, відноситься до найпоширеніших стереотипів, які передбачають стандартні моделі рольової поведінки чоловіків і жінок. У відповідності з цим стереотипом для жінок головними соціальними ролями вважаються сімейні ролі, а для чоловіків – професійні. Чоловіків прийнято оцінювати за професійними успіхами, жінок – за наявністю сім'ї та дітей.

Гендерні стереотипи слугують загальними домовленостями щодо взаємодії «чоловічого» і «жіночого». Позитивним аспектом гендерних стереотипів вважається їх здатність підтримувати міжособистісне та міжгрупове порозуміння і співпрацю. Гендерні стереотипи мають бути водночас жорсткими та гнучкими:

з одного боку, забезпечувати сталість уявлень, а з іншого – не перешкоджати суспільному розвитку (Ткалич & Зінченко, 2013).

Надумку І. Велмілла, гендерні стереотипи є «реальними», перетворюються на цінності та формують нормативні образи «реальної» фемінності (маскулінності). Гендерні стереотипи визначають статусні характеристики чоловіків і жінок, все ще встановлюючи домінування чоловіків і дискримінаційні практики щодо жінок (Priyashantha, De Alwis & Welmilla, 2023).

В рамках концепції «природної» компліментарності С. Сасслер та Д. Ліхтер розглядають в своїх статтях процес диференціації чоловічих і жіночих ролей через призму структурних відмінностей, що існують між статями. Вони вважають, що в сучасних сім'ях пари повинні грати дві різні ролі. Інструментальна роль полягає в підтримці зв'язку сім'ї з навколишнім світом – професійна діяльність, яка приносить матеріальний прибуток, а експресивна роль полягає в основному в догляді за дітьми та регулюванні стосунків у сім'ї (Sassler & Lichter, 2020). Здатність жінки виношувати дітей і піклуватися про них однозначно визначає її експресивну роль, тоді як чоловіки, які не можуть виконувати ці біологічні функції, стають виконавцями інструментальних ролей (Золотнюк, 2014).

Шлюбно-сімейні стосунки та сімейні традиції є складною і самобутньою сферою життя, інтерес суспільства до якої завжди був стабільним і масовим. Це пояснюється тією колосальною роллю, яку відіграє сім'я в суспільному житті та в особистому відчутті щастя кожної людини. Останні дослідження свідчать про те, що питання шлюбу і сім'ї, проблеми збереження сімейних традицій сьогодні мають першочергове значення у вдосконаленні суспільства (Сингаївська & Лукаш, 2021; Сингаївська & Осауленко, 2023). Схильність жінок до виконання експресивної ролі передбачає більш активне залучення їх до духовного відновлення, тоді як економічне відновлення покладається на вміння чоловіків виконувати інструментальну роль.

Таким чином, гендерні стереотипи можуть мати як обмежувальний, так і підтримуючий вплив на особистісний розвиток та взаємини шлюбних партнерів. З одного боку, вони здатні накладати обмеження на можливості кожного з партнерів, викликати напруженість у стосунках і впливати на сприйняття, очікування та взаємодію між людьми. З іншого боку, стереотипи можуть виступати своєрідними орієнтирами, які спрощують соціальну взаємодію та допомагають формувати та стримувати очікування. Проте, для досягнення гармонійних і рівноправних відносин важливо заохочувати гнучкіший підхід до статево-рольової поведінки. Для подолання обмежень, зумовлених стереотипами, важливо розвивати критичне мислення, сприяти освіті щодо різноманітності та підтримувати культуру взаємоповаги.

Список використаних джерел

1. Вілкова, О. Ю. (2017). Конструктивні та деструктивні прояви гендерних стереотипів. *Український соціум*, (3), 24-29.
2. Sassler, S., & Lichter, D. T. (2020). Cohabitation and marriage: Complexity and diversity in union-formation patterns. *Journal of Marriage and Family*, 82(1), 35-61.

3. Ткалич, М. Г., & Зінченко, Т. П. (2013). Типологія гендерних стереотипів особистості. *Проблеми сучасної психології*, (2), 47-52.
4. Priyashantha, K. G., De Alwis, A. C., & Welmilla, I. (2023). Gender stereotypes change outcomes: A systematic literature review. *Journal of Humanities and Applied Social Sciences*, 5(5), 450-466.
5. Sassler, S., & Lichter, D. T. (2020). Cohabitation and marriage: Complexity and diversity in union-formation patterns. *Journal of Marriage and Family*, 82(1), 35-61.
6. Золотнюк, О. П. (2014). Диспозиційний компонент особистості в контексті шлюбних відносин: можливість фіксації і соціологічний досвід вимірювання. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*, (3), 66-73.
7. Сингаївська, І., & Лукаш, Ю. (2021). Психологічна допомога при вирішенні подружніх конфліктів. *Вчені записки Університету "КРОК"*. 1(61). 251-257.
8. Сингаївська, І., & Осауленко, Н. (2023). Особливості комунікативних проблем в шлюбних партнерських стосунках переселенців під час війни. *Вчені записки Університету «КРОК»*, 3(71), 125–134.